

РУСИНИ А МОСКАЛІ.

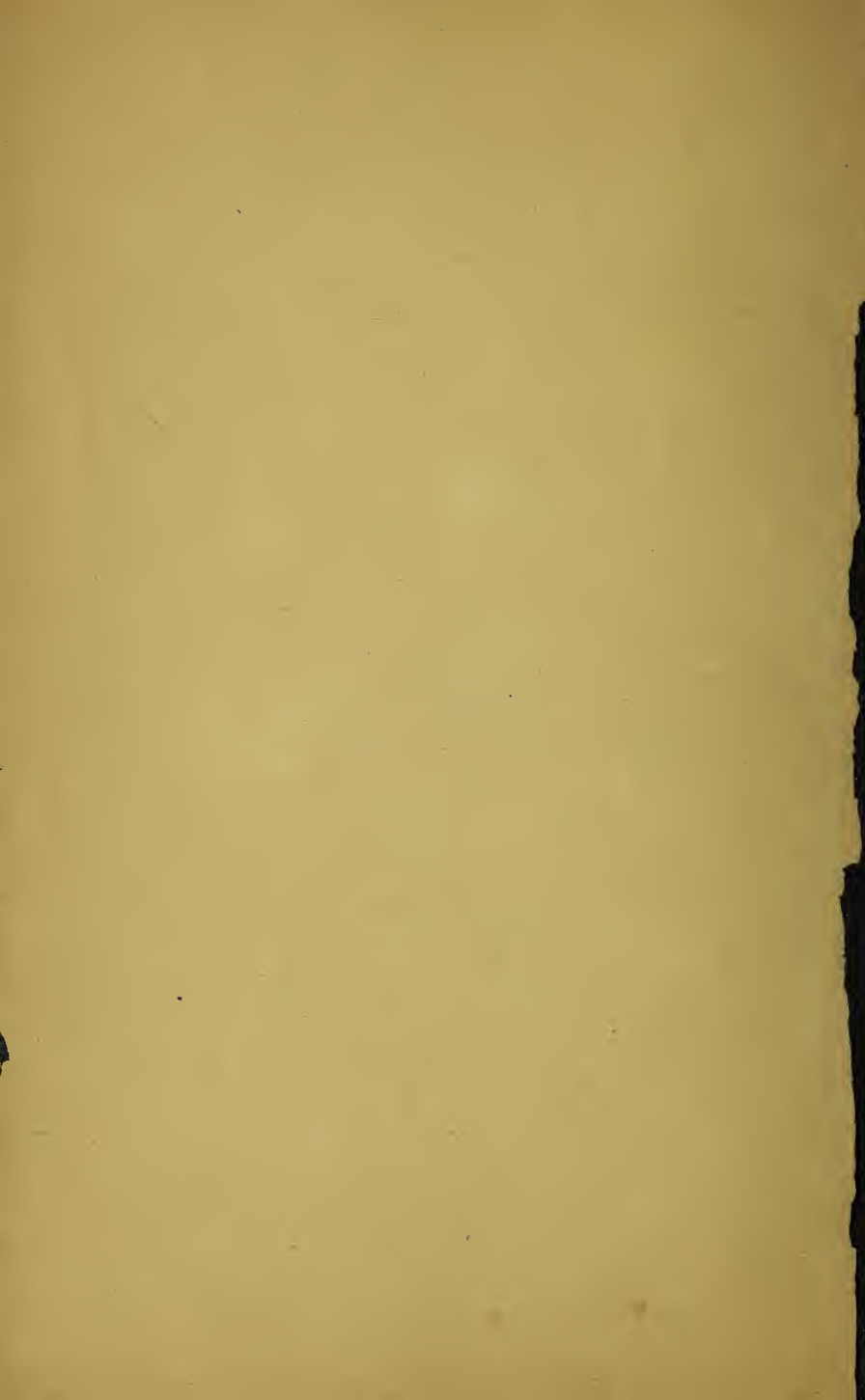

Ціна 15 цят.

Накладом Української Книгарні

ім. Т. Шевченка в Нью Йорку

1917.

947.7
R 929
1917

Русини а Москалі.

„Руський“ і „русский“.

Наші люди усі добре знають, що Русин що инше а Москаль що инше.

Однак Москалі називають себе також „русекими“ і для відміни від нашого „руського“ пишуть два „с“. В письмі — то „русский“ (з двома „с“) значить російський або московський „а руський“ (з одним „с“) означає наш нарід. На письмі се видко, — але як хто говорить, то в бесіді не мож розрізнити, чи він сказав „русский“ з двома „с“ (в значіню „російський“), чи сказав „руський“ з одним „с“ (в значіню „руський“). Тому із того виходить часто баламуцтво.

Особливо наші кацапи кажуть, що ми Русини а Москалі то всьо одно, бо одні і другі „руські“, тай ще кажуть, що і ціла історія наша доказує, що Русини а Москалі — то оден і той сам нарід. А що Москалі (Росияни) мають свою державу Росію і свого царя, тому наші кацапи хвалять Москалів та кажуть, що Москалі се правдивий „русский“ нарід, що ми повинні прийняти їх мову за свою, бо московска мова гарна, — а наша мова — се тільки „російський говір“, або — (як вони кажуть) — „жаргон пастухов“, то є шварготанє пастухів. Таке говоренє кацапів є неправда.

Щоби виказати кацапску брехню, мусимо заглянути до історії і переконати ся

відки взяла ся назва „Русь“ і „руський“?

В давній давнині східну Европу замешкували різні славянські племена, що мали свої імена від

р'ік, від гір, піль, лісів і т. д. Одні називали ся Бужане (над рікою Бугом), Дуліби, Деревляни (на Полісся, тому, бо там багато дерева), — другі звали ся Угличі, Поляне (від великих піль), Сіверяни, — інші звали ся Русь (над рікою Дніпром), Кривичі і Дреговичі, — а ще інші Словіни, Радимичі та Вятичі

Всі ті племена говорили не одною мовою. Ті, що мешкали з собою в сусідстві говорили подібною мовою, а чим далі були одні від других, тим більше різнили ся.

Як бачимо — то „Русию“ називало ся то племя, що мешкало над Дніпром коло Київ. А хто мав Київ у своїх руках, той мав також торговельну дорогу на ріці Дніпрі і єго допливах, бо тоді не було ані залізниць, ані гостинців, ані інших доріг, тільки ріки. Так Київляни були багатими, смілими, бувалими купцями. Та купець в ті давні часи не тільки мусів уміти правити човном-лодкою та вести торговлю (купувати і продавати), але мусів бути і добрим вояком і добре узброїти ся. Тому то Київляни були вояки. Київляни, або инакше сказавши „Русь“, їздили ріками далеко на всі сторони світа між іншими слов'янськими племенами і там торгували.

Щоби ліпше і безпечнійше торгувати, вони по найважніших місцях (де сходили ся дві ріки, або що) закладали кріпости або „города“ і там лишали військову „руську“ залогу, щоби мати безпечне місце на відпочинок та щоби залог города пильнувала водяної дороги.

Київляни - Русь плавали нераз Дніпром на північ аж там, де він має жерела недалеко жерел великої ріки Волги, що випливає із озера Ільмена. Отже над тим озером був зложений такий „город“ для купецких цілей і єго звали „Новгород“.

Там перетягали вони свої човни по суші із Дніпра аж до ріки Волги і плили Волгою далі. Так то Волгою і єї допливами ходила київська

„Русь“ (се є люди того племени, що називало себе „Русею“) далеко і між Вятичів і між Чудів або Фінів і ще далі аж під Уральські гори та нераз і далеко на полудневий схід в Каспійське море.

Так то київська „Русь“ торгувала і воювала по всій східній Європі, закладала свої „гброди“ і стала панувати над тими племенами, серед яких осідала. З тих чужих племен стягала дань скірами з вивірок, з кун, з лисів, соболів, із горностаїв, воском, медом і т. д. Ті скіри і инше звозила київська „Русь“ до Києва а з відси Дніпром і Чорним морем до Греції до великого міста Царгорода і до других міст, де їх продавала за золото і срібло, за зброю і дорогі одежи та знаряди.

Так поволи-поволи підчиняла собі київська „Русь“ усе більше і більше земель, та всі ті землі стали звати ся „руськими“, бо підлягали київському племені „Русь“. Всі люди, що підлягали Киянам-Руси мусіли звати себе „руськими“, (бо були підданими київської Руси), хочай то були люди иншої народности.

Племена близьке Києва скорше підпали під руку київської „Руси“. До того вони мали однукову мову з київською „Русею“ і мали той сам інтерес, бо всі вони сиділи в степових околицях над Дніпром і его допливами (с. є. на Україні) і над Дністром (с. є. Поділю), вони займали ся рільництвом та торгували з грецьким Царгородом. — Тому вони пристали легко до „Київської-руської“ держави і весь нарід над Дніпром і Дністром став звати себе „Русичами“ або „Русинами“.

Не так легко пішла справа з північно-східними племенами. Ті племена жили в лісах з ловлі, були дикі, рілі не управляли і з Царгородом не могли торгувати, бо не мали туди дороги. Їх дорогою була Волга і вона вела на схід аж під гори Уральські, під Сибір і на полудневий схід до Каспійського

моря. З відтам приходили до них арабські і інші купці — а Греки не мали туди приступу.

Тому Вятичі, Чуди і Фіни не мали інтересу належати до „Руси“, бо їх інтерес був інший. До того ті племена мали іншу мову ніж „Русь“ і літопись пише, що їх мова „оть Ляховъ“, се є подібна до ляцкої або польської мови.

Тому північні племена бунтували ся і відпадали від „Руси“.

Але „Русь“ мала з них користь через данини (податки) і торгівлю. Тому „руські“, се є київські князі ішли на них знов війною і знов завойовували. Так робили князі Сьвятослав, Володимир Великий і его син Ярослав Мудрий.

Отак то найдавніша історія учить нас, що руська держава пішла із самого серця України тоб то з Київa, з відси імя „Русь“ розширило ся на всі племена над Дніпром і Дністром як також на племена, що жили над Волгою. Та історія вчить також, що північні племена (Вятичі — тоб то Москвичі —, Чуди або Фіни) не хотіли приставати до руської держави, бо були іншої мови і народности і мали інший економічний інтерес.

Так то вже в тих давних часах (тому 1.000 літ) між Русинами а північними племенами була велика ріжниця і видно було, що з них ніколи не буде один нарід]

Князь Володимир Великий охрестив Русь

і християнську релігію зробив державною вірою. Таким чином для всіх країв і народів, якими правив Володимир Великий, — державна назва була „руська“, подібно як тепер державна назва нашої монархії є „австрійська“ (від околиці над Дунаєм, коло Відня: „Австрії“). І так, як всі народи нашої монар-

Хрещені Руси.

хії є Австрійці (або „Австріяки“) хотяй не всі належать до одної тої народности (бо тут є і Русини і Поляки і Чехи і Німці і Італіяни і Волохи і т. и.), — так само і імя „Русь“ і „руський“ було державне і через привичку перейшло на всі народи „руської“ держави, які відтак витворили ся із різних слов'янських племен. Таких народів було чотири, а іменно: український, новгородський, білоруский і московський.

Так, як назва „Русь“ була державною і її прийняли всі народи, що належали до „руської“, тоб то київської держави, — так само і грецька християнська віра була державною і її мусіли прийняти всі народи „руської“ держави.

По смерті Володимира Великого

народи „руської“ держави дістали окремих князів і мали свою власну управу. І так українсько-руський нарід мав своїх князів, біло-руський нарід мав своїх, московський нарід мав своїх, а Новгородці мали зразу також свого князя з „руського“ роду, а далі прогнали єго і завели републику (с. є. самоуправу, як се недавно зробили Португальці).

Хотяй кождий із тих народів мав тепер своїх окремих князів і свій окремий лад, — то все таки по старому звичаю звав себе державним іменем „руський“. Однак цікаве тут, що кождий із тих народів тільки сам себе звав „руським“, а другий нарід називав уже инакше.

От так напр. Москалі звали себе „руськими“, але нас і Білоросів звали „Литвою“, „Черкасами“ та „Українцями“. Так само Русини-Українці тільки себе називали Русинами, а Москалів звали таки „Москалями“ або „Москвичами“, але ніколи не називали їх „руськими“. І т. д. Се було наслідком того, що вони не мали себе за один народ, але за осібні народи.

З початку всі князі тих окремих народів колишньої одної „руської“ держави підлягали „великому князеві“ київському.

Але в інтересі північних московських князів було не тримати з полудневою Русію-Україною, отже

московські князі відорвали ся від полудневої, то є властивої Руси,

вони перестали підлягати великим князям київским, а щоб зробити ся незалежними, стали самі звати себе „великими князями“, а з Києвом воювали, і дбали про его упадок.

І так московський князь Андрій Боголюбский здобув навіть 1169. року Київ і обрабував его, багатства позабирав, людей поубивав і місто зруйнував так, що від тепер Київ під'улав. Боголюбский зробив се тому, щоби Київ не мав значіння і щоби через те піднести московське князівство.

В сусідстві із Москвичами (Москалями) жили Чуди. Москвичі мішали ся з тими Чудами. Тим способом московський нарід розростав ся, але і змінював ся.

Досі то Москвичі тільки мовою і звичаями ріжнили ся від полудневого руського народу, але тепер

Москалі стали відріжнати ся не тільки мовою і інтересами, але і політичним ладом.

Коли на полудневій Руси, в Києві і інших городах всюди був такий громадський лад, що сам нарід вибирав і скидав князів та рішав про війну і мир, то на півночі, в Москві, було цілком инакше: там нарід сліпо слухав князя і князь правив самовладно. Пішло воно з того, що на полудневій Руси нарід був просвічений і привик здавна правити собою, а на півночі „руські“ князі завоювали (підбили) темних і диких

Москвичів та Чудів (Фінів) і правили ними як своєю худобою, а Москвичі були за темні і за дурні, щоб князям ставити опір.

Русини хотіли самі собою правити, вони не любили панованя князів, а Москвичі привикли сліпо слухати князів.

Так то уже тоді в тих давних часах, ще перед приходом Татарів видко було, що „Русь“ то не один нарід, але що се є і буде більше народів.

Напад Татар на Русь-Україну.

Та найяснійше показало ся, що „Русь“ не один нарід і що не має одного спільного інтересу, коли зі сходу перший раз

прийшли Татари.

Тоді тільки полуднево-руські князі зібрали ся на війну з Татарами а білорускі і московські ані не рушили ся.

Страшенною хмарою прийшла татарська орда на руску землю. Як татарва наближувала ся, то земля бубніла і здалека було чути рев і стогін.

Де татарва перейшла, там земля ставала чорна, як по саранчі — ще навіть гірше — бо нічого: ані чоловіка ані скотини живої нігде не було видати.

Татарська орда довго боролася, доки перемогла військо полудневих руських князів. Відтак Татари звернулися і на північ. Тоді Москвичі (Москалі) стали боронити ся, але не довго. Татари побили їх легше, як полуднево-руських князів.

Але тепер показало ся, що інтерес полудневої Руси-України инший, а північної Москви знов инший.

Русь-Україна, хоть зразу мусіла піддатися Татарам, та зараз і зачала знов з ними війну. А Москва піддалася Татарам, тай не пробувала вибити ся на волю.

Русини-Українці не любили самовладного пановання, а у Татарів мав „хан“ (так Татари називали свого володаря) необмежену власть над житєм і майном підданих.

У Москвичів (Москалів) був той сам лад як у Татарів. Князь московский мав необмежену власть над Москвичами, — а „хан“ татарський володів самовладно і Татарами і московськими князями.

Так то вже в тих давних часах видко було велику різницю між Москалями а Русинами-Українцями. Хотяй одні і другі називали себе давню державною назвою „руськими“, але вони одним народом ніколи не були, уживали окремої мови, мали у себе инакший лад, одні других не любили, а часто ворогували і воювали з собою.

Русини бачили, як Татари страшно знищили край, вирізали людей, Київ зруйнований оден раз Москалями а відтак ще й Татарами під'упав, так само під'упали инші княжі міста полудневої Руси, як Галич і другі, — вкінці Татари забрали береги Чорного моря там, де впливають рускі ріки, тай через те перервали торгівлю із Греками. Татари

і далі не переставали нападати і грабити та нищити наш край. Русини бачили, що сами не дадуть собі ради, тому для охорони мусіли пристати до Литовської держави, до котрої належала вже Біла Русь.

Литовско-руські князі

жепили ся із руськими княжими родами, від Русинів прийняли віру і мову і цілком зрущили ся. За литовськими князями зрущили ся і литовські бояри. Руску мову як урядову заведено в цілій литовско-руській державі та й і самі князі литовські стали себе називати „литовско-руськими“, бо вони з роду були „литовські“, — а з мови, освіти і віри „руські“.

Литовско-руські князі твердо бороли ся з Татарами і одного разу князь Ольгерд побив був Татарів і відобрав їм Дніпрове гирло. Але вже его наслідника Витовта побили Татари і знов відобрали беріг Чорного моря.

Між тим на галицькій Русі не стало князя і тоді польський король

Казимир Великий прилучив галицку Русь до Польщі.

Він як учув, що там нема князя, отже нема проводу, — тоді прийшов з войском і заняв галицку Русь.

Але галицькі Русини не мали ніякого інтересу приставати до Польщі. Їх інтерес був тримати із другими Русинами-Українцями і прилучити ся до Литовско-руської держави. І литовско-руські князі хотіли їх прилучити до своєї Русі. З того вийшла довга війна, однак вкінці галицка Русь зістала при Польщі.

От-так то з Русі-України і з Білої-Русі повстало велике литовско-руське князівство, а галицка-Русь прийшла під Польщу.

В тім часі, коли Русини бороли ся за свободу із Татарами і з Поляками. — Москалі сиділи тихо

і покоряли ся Татарам. Аж як Русини в довгій нерівній боротьбі все таки ослабили татарську силу, тоді і Москалі піднесли голову до гори. І першим ділом, що зробили, се

Москалі знищили Новгород

а стало ся се ось як :

Московщина не мала виходу на море. Головна її ріка Волга пливе попід Уральські гори на південний схід у Каспійське озеро в азійські пустині, а за Уральськими горами на схід, є величезний край Сибір. Ще найблизшою була дорога на захід до Балтійського моря. Та ба, — на дорозі стояв Великий Новгород, що становив тоді окрему, незалежну республіку.

В інтересі Москалів було забрати Великий Новгород і в той спосіб дістати ся до Балтійського моря. Але Новгородці, инший не-московський нарід, вони не хотіли дати ся живцем закопати і боронили ся довгий час.

Новгородців було менше як Москалів і як побачили, що о власних силах не зможуть устояти ся против своїх ворогів, тоді закликали на поміч литовско-руських князів. І литовско-руські князі пішли з помочю Новгородцям тай воювали із Москалями.

Але Москалі підмовили кримських Татарів, аби ішли бити литовську Русь-Україну. Тому литовско-руські князі не могли довше помагати Новгородцям, бо мусіли стягати всі свої війська до оборони против Татар.

Тоді Москалі облягли Новгород і по завзятій боротьбі здобули, зруйнували його і Новгородців силою виселили аж під Ураль, а Новгородщину населили Москалі і так здобули приступ до Балтійського моря.

Наші „кацапи“ кажуть, що єдність „руського“ народу видна з історії. А тимчасом видимо з історії, що єдності не було. Іменно Русини-Українці і Білоруси тримали

ся купи в литовско-руській державі та воювали із Москалями і їх союзниками Татарами, а також Новгородці не хотіли приставати до Москалів, аж поки Москалі силою їх не підбили.

І сему не дивувати ся, що воно так було, бож Русини-Українці, Білоруси, Новгородці і Москалі — се чотири окремі народи!!

Поляки заздрісним оком дивили ся на могутчу литовско-руську державу і придумували над тим, як би то прилучити її до Польщі. Війною не могли, бо литовско-руська держава була о много більша і сильніша, та здавила би Польщу як комара. Але відчогож польська хитрість. У Поляків була дуже гарна королева Ядвіґа. В тій королеві залюбив ся литовско-руський князь Ягайло і Поляки оженили его із польскою королевою Ядвіґою. Так то

литовско-руські краї получили ся з Польщею.

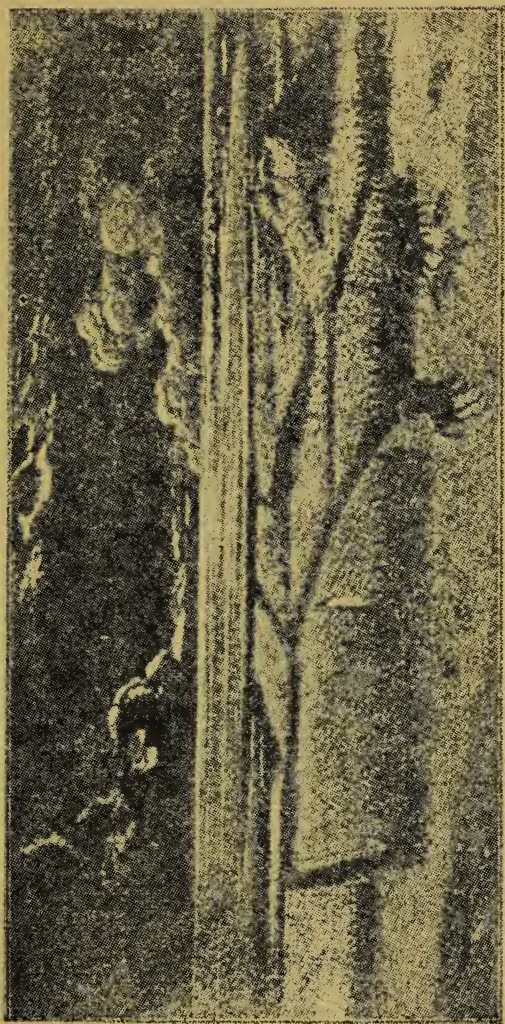
Наш нарід тої злуки ніколи не хотів, її не признавав і завсїгди протів неї виступав як найострійше.

Польські пани силою пхали ся, а Русини боролися. Та боротьба тревала цілі віки із ріжним успіхом: раз одні були на верха, то знов перемагали другі. Та вкінци в наслідок тих воєн розпала ся Польща і сьогодні нема вже на сьвітї польської держави.

Для оборони Русинів перед Москалями, Поляками а особливо перед Татарами повстало

козацтво.

Козаки се була людність степової полудневої України, яка сусїдувала із чорноморекими степами. Близкість Татар примусила тамошний наш нарід до воєнного житя: кождий козак був вояком. Козаки не знали ніяких панів, були свободними і самі собі давали лад.

Козацьке військо запорозьке.

Козаки скоро зросли у велику силу і заложили низше Дніпрових порогів недалеко від Дніпрового гирла на однім острові свою кріпость (фортецу), що називала ся Січ Запорозка.

Як пізнійше на Руси-Україні польські пани завели панщину, тоді багато нашого народу стало тікати у вільні козацкі степи і ставали вільними козаками, себто селянами-вояками.

Козаки воювали з Москалями

і се найкрасший доказ, що українські козаки не мали себе за один нарід із Москалями, але за осібний нарід.

Гетьман козацкий Сагайдачний був добрим патріотом. Він ціле своє жите боронив українсько-руський нарід від ворогів. Як литовсько-руські краї получили ся з Польщею, тоді Поляки знесли були православну митрополію в Київі. Отже гетьман Сагайдачний виміг, що вїдновлено православну митрополію в Київі. Він дбав також про осьвіту українсько-руського народу і в тій ціли записав великі гроші на українсько-руські школи і бурси в Київі і по других містах. Але Москалів не вважав він за одно з Русинами-Українцями і шов воювати Москву. — Як колись князь Андрій Боголюбский воював Київ, так тепер гетьман Сагайдачний воював Москву.

До того була

велика різниця між осьвітою Русинів-Українців а Москалів.

Русини-Українці мали багато високих шкіл, мали свої друкарні, бурси і т. і. Київські православні митрополити, руські пани та козацкі гетьмани будували їх своїм грошем с. є. закладали їх за свої гроші. Русько-українські міщани закладали брацтва і брацкі школи, бурси і друкарні. Молоді Русини їздили на науку за границю, навчали ся там багато і просьвічали опісля свій нарід.

А в Москві тимчасом осьвіти не було ніякої, ніхто не вмів писати ані читати, хиба де князь, єго писарі (їх там називали „думні дяки“) та єпископи. Однак і вони хоть вміли троха читати.

Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний.

і писати, та були темні і забобонні, а сьвітську осьвіту вважали за „видумку чорта“.

Раз хотів один чоловік заложити в Москві друкарню, то нарід підбурений мабуть попами збунтував ся, збуриє єго дім і друкарню як „чор-

тівську вигадку" і той чоловік сам ледви спас своє життя і втік на Русь-Україну. У Москві можна було читати тільки старі церковні книги, а інших книжок не вільно було читати. Як довідалися, що хтось десь там читає собі яку наукову або іншу користну книжку, — то його мучили огнем, карали „заточенем“, себ то засланням на Сибір або й карали смертю. Не дивувати ся, що серед таких поганих обставин у Московщині ніяких шкіл не було. Окрім того й

політичний лад на Україні а в Московщині

був неоднаковий. В Московщині всі сліпо слухали царя мов вівці, а царі були нераз дикі і жорстокі. От наприклад такий цар Іван Грізний то пів дня Богу молив ся, постив і бив поклони, а другого пів дня мучив сотками своїх підданих чи то хлопів чи бояр: пражив їх на огни, палив різав, поров, відрубував члени тіла, морив голодом і т. д.

На Руси-Україні до такого люди не звикли. Вони самі любили собі давати лад. Козаки самі обирали собі всю старшину. Навіть єпископів і митрополита київського вибирали собі Русини через вибори а тільки затверджував їх по виборі грецький патріарх. — В Москві то виборів не знали. Там всіх урядників і єпископів назначав сам цар.

Русини в справах віри підлягали грецькому патріархови в Царгороді. Греки були оśвiчені люди, тому Русини багато від них користали. А в Москвичів було не так! Там митрополита назначав цар і сам ним крутив так, як хотів. Сталося се так, бо цар Петро цілком скасував московський патріархат і себе зробив головою московської православної церкви і найвищої церковної ради, яку він назвав „найсьвятішим синодом.“ — Сей лад задержався аж по сьогоднішній день

Тимчасом Русь-Україна довго терпіла від Польщі, аж вкінці і терпець урвав ся.

Український гетьман Богдан Хмельницький.

**Козаки зірвали ся до рішучої боротьби
із гнобителями нашого народу.**

Малі козацкі бунти ставали все більшими і частійшими. Вкінці прийшло до великого повстання.

в котрім він перед козацький український гетьман
Богдан Хмельницький.

Хмельницький візвав усіх Русинів від Кавказу
аж по Сян ріку вибити ся на волю і прогнати

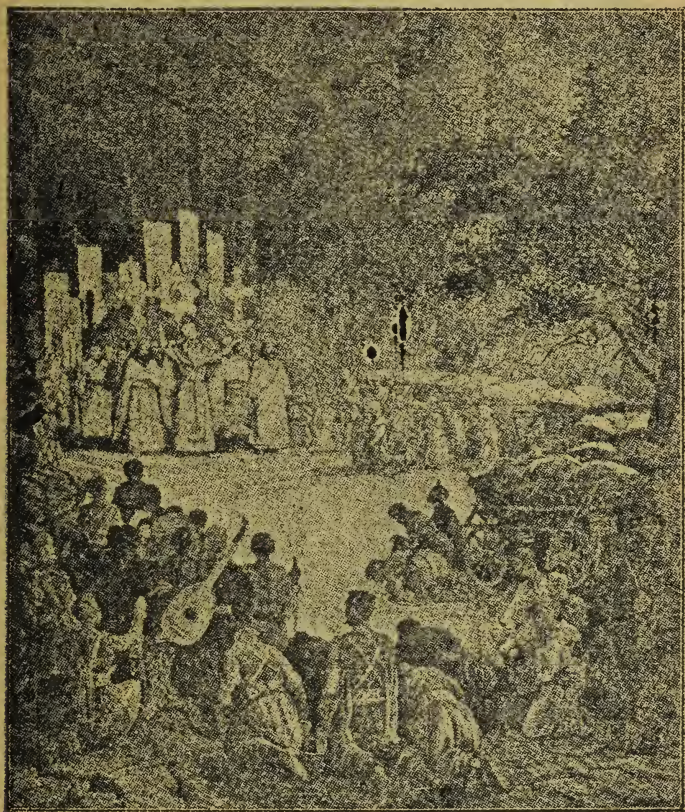

Нарід записує ся до реєстру козацького войска, аби враз
з козаками вибити ся на волю.

Ляхів (Поляків), Єзуїтів та Жидів з Руси-України.
Весь наш нарід хопив хто мав за що: за шаблі,
за рушниці, або за коси, ціпи та сокири. Страшний

то був час. Із за Дніпра аж мало не по Вислу все було в огни і в крові.

Хмельницький вибив на волю Київщину, Поділе і Волинь, — тільки Галичина і Біла Русь

Українське православне духовенство благословить козаків до боротьби за православну віру.

зістали при Польщі. — В тій частині Руси-України, що в ній володів Хмельницький, не було вже панщини, ні Жидів, ні польських панів, ні Єзу-

Ітів, а були самі тільки вольні люди: українські козаки і вольні селяни-хлібороби.

Борба українського народу із своїми гнобителями.

І тоді український наш нарід співав:

„Та не має лучше та не має краше,
Як у нас на Вкраїні!
Бо не має Ляха, не має і Жида,
Не має й унії!“

Але Полякам (Ляхам) жаль було, що втратили стільки землі. От вони стали намовляти Татар до війни з Хмельницьким. Пішла нова війна. Ляхи з одного боку напірають а Татари з другого. Скрутно прийшло ся Хмельницькому.

До того ще й Москва не добрим оком дивила ся на українську волю. Московські пани-бояри бояли ся, що як на Україні стане сильна козацка республіка, то тоді і московські мужики захочуть подібної волі.

Отже Москва тайком спомагала Ляхів і тому заказала вивозити зі свого краю на Вкраїну порох, кулі, шаблі, залізо, мясо, збіже і все, що придатне на війну. Москва робила се для Польщі, бо польський король просив сего у неї, — але рівночасно московський цар піддобрював ся козакам і удавав дуже прихильного Україні.

Москва зміркувала, що біда примусить козаків шукати в неї помочи, та задумала скористати із трудного положення Руси-України.

Цар обіцяв боронити Україну від ворогів та шанувати українську волю. Тоді

Хмельницький піддав ся під московского царя.

Козаки знали, що Москалі хоть иншої мови і народности, але православної віри і тому надіяли ся, що з ними може власть ся спілка. Угода наступила в місті Переяславі і істому звала ся „Переяславська угода“. Москалі обіцяли помагати Україні против ворога і шанувати українські права і вольности. Цар мав тільки затверджати гетьмана вибраного козаками, а решта весь лад самі собі козаки мали робити.

Не з доброї волі, тільки з біди і konieczности пішли козаки на злуку з Москвою, а Москалі й не думали додержати угоди. А далі Москалі знюхали ся з Поляками і зробили з ними угоду у Вільні тай там поділили між себе Україну як своє власне добро.

Україна — як відомо — сама вибила ся на волю і сама добровільно получила ся з Москвою. Але після Віленської угоди виходило, що то ніби Польща відступила Москві ту Україну, якої сама тепер не мала... Натомість Москалі признали Польщі Білорусь і Галичину. Хитрі наші сусіди зробили се так тому, аби Хмельницький не злучив всеї України від Кавказу аж по Сян і не утворив велику українську республіку...

От тут знов показало ся, що Русини-Українці а Москалі — се не один нарід. Як би Москалі уважали були Русинів за одно з ними, то були би помогли Руси-Україні вибити ся на волю і не були би Білої Руси і Галичини-лишали Ляхам.

Хмельницький добре видів до чого воно йде і став шукати нової помочи.

До того і українсько-руське духовенство нарікало на Москву. Настановлений московским царем московський патріярх хотів підгорнути київського митрополита під свою руку. Але наш митрополит і всі українсько-руські єпископи того не хотіли, та воліли зіставати під вселенським царгородским патріярхом. Московські патріярхи були люди темні, забобонні і жорстокі, — а київські митрополити були люди високо учені і осьвічені. Один з них митрополит Петро Могила заснував в Києві славу академію наук, яку по його імені назвали „могилянською академією.“ Тож не диво, що вони не бажали йти під руку московских неуків і туманів.

От і не минули два роки від Переяславської угоди, а Українці-Русини стали думати, як би їм відлучити ся від Москви.

До Поляків не хотіли приставати, на султана турецького не мали надії, тож лишились ще союзники Шведи. З ними думав Хмельницький злучити ся і спільно виступити до боротьби против ворогів України — Поляків і Москалів. — Та вже не виконав сего старий гетьман. Хмельницькому

прийшов час умирати і він в остатній своїй годині сердечно жалував того, що піддав Україну Москві.

Однак зі смертю Хмельницького гадка его не пішла з ним до гробу. Старався її виконати оден з его наслідників

славний гетьман Іван Мазепа.

Мазепа був чоловік учений і просьвічений а до того дуже хитрий політик. Мазепа бачив що простий нарід темний і що на него нема що рахувати. Він бачив, що темний нарід України не визволить, бо до сего треба осььвічених людей. Для ширеня осььвіти Мазепа підпомагав школи і друкарні а особливо могилянську академію в Києві. Мазепа вмів піддобрити ся цареві Петрови І-му і цар вірив ему все. Так Мазепа скілько міг обсадив уряди своїми людьми.

Тимчасом Москва усе більше обмежала права України і готовила ся скасувати її. В Києві збудували Москалі свою кріпость (фортецу) а московські салдати стояли постоем по цілій Україні і нищили нарід. Цар наложив великі податки, казав гнати нарід тисячами копати вали і рови при московских кріпостях.

Московский цар Петро І. за молоду бував у західній Европі на науці, — тож був чоловік мудрий, хитрий, острый і грізний. Він сам, бувало, своєю рукою вбивав засуджених на смерть. Він розумів значіне просьвіти, тож силою віддавав боярских дітий до школи. Хто не послухав, пішов на Сибір або на смерть.

Щоби розвинути осььвіту в Москві, він прикликував учених Українців із могилянської академії з Києва та настановляв їх у себе єпископами, професорами і т. п. Через те вчені Українці перестали служити своєму народови а для почестий і великого гроша пішли служити чужинцям і тому осььвіта на Україні

упадала. — Далі Петро І скасував самоуправу української православної церкви, зробив себе головою церкви і найвищою церковною радою „святійшого синода,“ — тай через те наша церква стала підлягати просто московському цареві.

Бачив всю ту погану роботу Москалів український гетьман Іван Мазепа і серце єму крајало ся, та придумував, як би вирвати Україну із московских кіхтїв.

В тім часі на Запорозжу був кошовим Гордієнко. І він бачив до чого воно йде. Отже рада в раду — вони оба (Мазепа і Гордієнко) уложили умову (р. 1709.) на яку присягли: Мазепа, Гордієнко, козацка старшина і Запорожці і на підставі тої умови получили ся із своїм союзником шведским королем Карлом XII.

В сій умові була виложена

конституція України,

яку бажав надати Мазепа і Гордієнко.

Там стояло:

1. Вся козацка Україна, правобічна і лівобічна і Запорозже лучать ся разом в одну українську козацку республіку.

2. На Україні має правити гетьман, вибраний народом а при гетьмані мають бути „генеральні совітники“ із козацких старшин, полковників та послів по одному з кожного полку.

3. Крім того має бути „генеральна рада“ зложена з генеральних совітників, полкових старшин, сотників і вибраних полкових послів та послів із Запорозжської Січи; ся „генеральна рада“ мусить збирати ся на засідання три рази до року.

4. Гетьман підлягає „генеральній раді.“

5. Всі уряди і старшина виборні.

6. Старшина має позвертати позахоплювані маєтки.

7. Має настати повна воля і всі люди мають стати рівними козаками.

8. Мають скасувати ся всі несправедливі тягарі, драчки і данини.

Отсе славна українська конституція. Ми Русини можемо гордити ся тим, що вже поверх 200 літ тому, в ті часи, коли майже в цілій Європі була тяжка панщина і неволя і коли по всіх європейських краях володіли абсолютно (необмежено) царі та королі з панами, — тоді у нас на Україні були такі розумні і свободолюбні та до народу прихильні люди, як Гордієнко і Мазепа, що укладали такі розумні права і бажали дати нашій вітчизні подібний конституційний лад, який настав у європейських державах що йно 100 або й менше літ тому.

Зложивши таку конституцію, Гордієнко і Мазепа злучили ся з Картом XII.

Щоби відхилити нарід від Мазепи і від Гордієнка — цар Петро I. видав маніфест до народу, де обіцяв скасувати всякі податки та тягарі і казав, що Мазепа злучив ся з єретиками. (бо Шведи лютеранської віри), аби знищити православну віру. До того цар Петро I як голова православної церкви дав наказ єпископам і попам оголосити по всіх церквах, що Мазепа виклятий із православної церкви. — Така царсько-попівська комедія зробила на непросвічений нарід велике вражінє. Нарід думав, що Мазепа і Гордієнко справді не мають що кращого до роботи, а хочять позбавити їх православної віри. А тим часом цар і попи умисне пустили між нарід такого тумана і роздор, аби нарід збаламутити. — Се по части і удало ся.

В році 1709. випала дуже остра зима і багато шведського війська вигинуло від голоду і холоду. До того українські селяни, підбурені царем і попами, не вірили Мазепі та прихилені обіцянками царя стали против Мазепи. Мала тільки часть розумнійших Українців і Гордієнко з Запорожцями пристали до Шведів.

Цар Петро I. зібрав із своєї величезної дер-

жави велику силу войска і рушив на Україну. Під місточком Полтавою прийшло до рішучого бою. Цар мав десять разів більше войска і по цілоденній завзятій боротьбі побив Карла XII. і Мазепу з Гордієнком.

Полтавський погром

рішив долю України. Тепер показало ся, що цар тільки для своїх цілей троюдив нарід против Мазепи і давав всілякі обіцянки. По полтавській битві він не тільки не хотів виконати своїх обіцянок, але задумав цілком скасувати українську волю.

Зараз по полтавській побіді назвав себе „царем усеї Росії“. Москву назвав він „Велико-росією“ а Україну „Малоросією“ або „Малорусією“, — а наш нарід „малоруским“ буцім то наш нарід щось меншого і гіршого від Московщини.

Простому народови, якому перед полтавським боем обіцяв скасоване податків, аби тільки нарід не лучив ся з Мазепою — цар слова не додержав. Замість скасування податків наложив ще нові драчі та послав салдатів на Україну на постій, які грабили і нищили людей. — Але тепер народови отворили ся очі; він пізнав, що его цар з попами обдурив і дуже жалував, що послухав троюдження та не лучив ся з Мазепою, — але вже було за пізно...

Щоби вигубити козацтво, цар став висилати козаків на далеку північ над балтійське море копати канали та осушувати багна, або на схід у пусті маловодні степи будувати кріпости (фортеці). — Так вислано на північ до осушування багон зразу 12 тисяч а потім знов 5 тисяч козаків, де багато погинуло з голоду, холоду, вогкості та тяжкої роботи. Знов же у маловодні степи за Доном і над рікою Волгою вислано зразу 10 тисяч козаків, по тім 20 тисяч козаків і 10 тисяч селян, потім 10 тисяч козаків і 10 тисяч селян до

сипання кріпостий і валів, а більше як 30 тисяч козаків до копаня каналів і сипання гребель. Усі вони гинули від голоду, від браку води та від усіляких пощестий.

По Мазепі гетьманував Скоропадський, а по його смерті козацка старшина вибрала гетьманом Павла Полуботка.

Полуботок почав упоминати ся у царя за українськими правами. Тоді цар візав Полуботка та всіх визначних старшин до нової своєї столиці Петербурга і замкнув їх у тюрму, або позасилав у далекі землі, а їх маєтки пороздавав своїм генералам та міністрам.

Так цар Петро І. угнітав і нищив Україну. Та чого не встиг був зробити цар Петро І. — се докінчила його наслідниця Катерина II.

Цариця Катерина II. зруйнувала „Січ“.

Козаків умисне розіслано по далеких сторонах, аби вони не були в купі і аби не мали сили. В „Січі“ лишило ся тільки троха Запорожців. В р. 1775. вислала цариця Катерина II. багато свого войска на Запороже і казала зруйнувати „Січ“. Запорожців розігнано а запорожських старшин, між ними і горячого патріота останного кошового атамана Петра-Кальнишевського арештовано і посаджено в тюрму. Запорожські землі враз з вільними українськими селянами, роздавала цариця своїм любовникам, яких мала багато: князям, графам, міністрам та генералам — Москалям або й не-Москалям — заволокам із цілого світа.

Не стало козацтва, — не було й кому боронити простого народу. Тому тепер легко цариця Катерина II. завела в р 1783. кріпацтво по всій Україні. Се була ще страшнійша неволя як польська панщина.

Наш нарід на Україні ще й до сьогодні проклинає Катеринину память співаючи у пісні:

„Катерино, суча дочко, що ти учинила?
 Стѣп широкий, край великий тай заняластила“.

Ціла історія показує нам ясно як на долони, що Русини-Українці а Москва і московські царі стремили до знищення української самостійности а Русини-Українці боронилися до остатньої хвилі против московської та польської переваги і все хотіли вибити цілу Україну на волю і утворити з неї осібну самостійну та независиму козацку республіку (гетманство) із виборчим ладом та зрівнанєм усіх людей .

Ціла історія нашого народа — се одна предовга геройська та сумна боротьба.

Ледви наш нарід зачав збирати ся до купи під рукою українсько-руських князів, а вже татарська орда знищила весь наш край до тла.

Зібрався наш нарід небавом під рукою литовсько-руських князів а вже шляхоцка Польща закинула на него свої сіти оженивши литовського князя Ягайла із королевою польською Ядвігою та прилучивши наші краї до Польщі

Славні, незабутні українські козаки ляли свою дорогу, сьвяту кров, застелювали нашу батьківщину кістками, вкривали високими могилами за волю, за православну віру, за самостійність Руси-України.

„Гомоніла Україна,
 Довго гомоніла..
 Довго-довго крав степами
 Текла, червоніла!“

Однак всі ті злидні не вбили нашого народа. Наш нарід перебував такі страшні часи, як нікотрий-другий нарід на сьвіті.

Та не здавили вороги нашого народу!

„Не вмирає душа наша,
 Не вмирає воля
 І неситий не виоре
 На дні моря поля!“

І наш 30 мільоновий українсько-руський нарід-велитень мусить пвбідити! Настає той час, де встають „заковані люди“. Селянин і робітник дістають рівний голос у цілїм сьвіті.

Тож до науки і просвіти, до політичної і економічної злуки, а тоді наш нарід власними силами розібе кайдани та здвигне свою вільну і самостійну Русь-Україну.

І сповнять ся пророчи та сьвяті слова народного генія та мученика Тараса:

„Встане Україна,
Сьвіт правда засьвітить!
І помолять ся на волї
Невольничі діди!“

І тоді ще раз заспіває українсько-руський робучий нарід, так, як співав за часів Богдана Хмельницького

„Та не має лучше,
Та не має краще,
Як у нас на Україні“
